

ประเพณีฟ้อนผีปู่ย่า

การฟ้อนผีปู่ย่าเป็นประเพณีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ โดยมีดนตรีประกอบให้ฟ้อนรำ โดยจะประกอบพิธีตั้งแต่ช่วงเดือนห้าเหนือหรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเข้าฤดูฝน ประเพณีนี้มีอยู่หลายที่หลายแห่งในภาคเหนือ แต่ที่จังหวัดลำปางมีอยู่ทุกชุมชนถือเป็นประเพณีเอกลักษณ์ของชาวลำปาง ซึ่งแม้ไม่สามารถสืบได้ว่ามีความเป็นมาตั้งแต่สมัยใด แต่ลักษณะสำคัญที่มองเห็นบ่งบอกว่ามีที่มาจากความเชื่อความศรัทธาต่อผีบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมก่อนศาสนาพุทธจะเผยแผ่เข้าสู่ดินแดนละแวกนี้

การนับถือผีปู่ย่ามีด้วยกัน 2 ชนิดคือ ผีผดและผีเม็ง ซึ่งเป็นการนับถือของแต่ละวงศ์ตระกูล และบางตระกูลที่มีผู้นับถือต่างมาแต่งงานร่วมวงศ์กัน เกิดการผสมผสานความเชื่อความนับถือผีก็จะเรียกตระกูลว่า “ผีผดซอนเม็ง”

แรกเริ่มเดิมทีดนตรีที่ใช้ประโคมระหว่างพิธีให้ผีได้เดินได้ฟ่อนนั้น เป็นดนตรีพื้นบ้านธรรมดาที่พอจะหาได้ในท้องถิ่น แต่ภายหลังเมื่อวงดนตรีปี่พาทย์แพร่หลายจากเมืองใหญ่จึงค่อยมีการนำวงปี่พาทย์มาประโคมในประเพณีการฟ้อนผีปู่ย่า ด้วยปี่พาทย์เป็นดนตรีสำหรับพิธีกรรมศาสนาและรัฐพิธี ไม่ใช่เครื่องดนตรีของชาวบ้าน ทางถิ่นล้านนามีเครื่องดนตรีปี่อยู่เดิมแล้วคือ ปี่ชอหรือปี่จุ่ม ส่วน “แน” หรือ “ปี่สรไน” เป็นดนตรีแบบอินเดีย ผ่านทางลังกาและมอญเข้ามา เป็นเครื่องดนตรีประโคมในพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนฆ้องเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ของชนชั้นสูงในความเชื่อของชาวอุษาคเนย์ เมื่อมีการนำปี่สรไนและฆ้องมาผสมผสานร่วมวงจึงเกิดวงดนตรีปี่พาทย์ขึ้น โดยมีทั้งปี่พาทย์มอญ พม่า ล้านนา ไทย ลาว เขมร ชาว

วงปี่พาทย์ที่ใช้ประโคมในการฟ้อนผีมดผีเม็งนั้นเรียกกันว่า “วงปาด” เป็นดนตรีมอญแบบเมืองเหนือ ซึ่งจะมีแพร่หลายในเขตแดนที่เคยรับอิทธิพลของมอญหรือเม็ง เช่น เขตลพบุรีหรือลำปาง หรืออุทัยหรือลำพูน

การนับถือผีปู่ย่าจะมีการแบ่งลำดับชั้นของตระกูลในประเพณีการฟ้อน ดังนี้

1. **ม้ายี่** บางทีเรียกว่า “ ที่นั่ง” คือ ผู้ทำหน้าที่คนทรงผีบรรพบุรุษ ม้ายี่ส่วนมากจะเป็นผู้หญิงมีอายุประมาณยี่สิบปีขึ้นไป ไม่จำเป็นต้องเป็นหญิงสูงอายุ ผีปู่ย่าจะมีม้ายี่เฉพาะของตนเอง ม้ายี่ที่เป็นชายมีบ้างแต่ไม่มากนัก
2. **ควาญ** คือ ผู้ปรนนิบัติรับใช้ผีปู่ย่า ทำหน้าที่แต่งองค์ทรงเครื่อง จัดหาน้ำดื่ม สุรา หมาก เมี่ยง ตามที่เจ้าเรียกหา และเมื่อผีปู่ย่าได้รับเชิญไปร่วมงานฟ้อนที่อื่น ควาญจะคอยติดตามไปด้วยกับม้ายี่ ผู้รับหน้าที่ควาญคือฝ่ายหญิงในตระกูลนั้น

3. **กำลัง** หมายถึง กำลังแรงงานและกำลังทรัพย์ ซึ่งวงศ์ตระกูลสามารถระดมกำลังได้ มักจะเป็นลูกหลานเพศชายคอยทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ปลูกสร้างผามหรือปะรำพิธี ตักน้ำ ผ่าฝืน ยกสำรับอาหาร ขนข้าวของเครื่องใช้ เป็นต้น
4. **ผีหรือเจ้ารับเชิญ** ส่วนใหญ่จะเป็นผีที่เคยเพื่อนร่วมผามกันมานานจนสนิทชิดเชื้อหรือเป็นความคุ้นเคยของญาติพี่น้องที่เรียกว่า “เต็งกัน” หรือ “ถึงกัน” นั่นเอง

พิธีกรรมต่าง ๆ ในการฟ้อนผีปู่ย่าก่อนข้างมีข้อห้ามเคร่งครัด บางอย่างแสดงความเชื่อดั้งเดิมในเรื่อง

อำนาจเหนือธรรมชาติ บางขั้นตอนแฝงความรู้สึกกลัวน่ากลัว แต่ก็ยังมีความสุขที่ชาวเหนือเรียกว่า “ม่วน” ปะปนอยู่ในช่วงพิธีกรรม เสียงเพลงเสียงดนตรีที่ประกอบระหว่างพิธีนั้น นำพาความม่วนมาให้ทั้งผีทั้งคนนั่นเอง เพราะเป็นเหมือนสะพานติดต่อสื่อสารระหว่างคนซึ่งเป็นลูกหลานแห่งตระกูลวงศ์กับผิวดผีเม็งที่รำฟ้อนไปตามเสียงดนตรีนั้น ขณะเดียวกัน ด้วยระเบียบแบบแผนดั้งเดิมที่เคร่งครัด ห้ามดนตรีต่างวัฒนธรรมเข้ามาบรรเลงในผาม แม้แต่เมื่อนำปี่พาทย์หรือวงปาดมาเล่นแทนดนตรีพื้นบ้าน ก็ยังต้องเล่นตามแบบแผนการบรรเลงแบบดั้งเดิม หากสำเนียงดนตรีผิดแผกแปลกหูไปจากเดิม ผีจะไม่เข้าทรงมานั่งหรือทรงแล้วแต่ไม่ฟ้อนไม่รำ นักดนตรีนั้นชาวเหนือเรียกว่า “ช่างม่วน” ม่วนในการพิธีฟ้อนผิวดผีเม็งนั้นก็คือ ดนตรีที่ต้องตรงตามรสนิยมของผี ถูกต้องตามธรรมเนียมพิธีกรรมที่สืบทอดมา ซึ่งชนบทเหล่านี้เองที่รักษาความม่วนแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่ไว้ไม่เสื่อมสูญไปตามยุคสมัยที่ผันแปร

แหล่งที่มา

มงคล เปลี่ยนบางช้าง.2548. บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคเหนือและบทวิเคราะห์. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แม็ค. หน้า64-66.